

Обставини справи

Справа стосувалася відмови заявнику у праві оскаржити рішення суду нижчої інстанції про відмову у задоволенні позову про компенсацію за квартиру, відчужену органом місцевого самоврядування з підстав незадоволення заявником формалістичної та нечіткої вимоги суду доплатити судовий збір.

Так, з 1999 року заявник володів двокімнатною квартирою в селі Гугарк (Gugark), яка була розташована в будівлі, пошкодженій землетрусом 1988 року.

Як виявилось, в грудні 2004 року Ү. Е., тодішній голова села, продав вказану будівлю третій особі на аукціоні без попереднього погодження з місцевою радою. Після цієї угоди будинок, включаючи квартиру заявника, був знесений покупцем на підставі дозволу, наданого Ү. Е.

Надалі було розпочато кримінальне провадження щодо можливого зловживання повноваженнями з боку Ү. Е. у зв'язку з вищезазначеними подіями. Було призначено судово-будівельну експертизу, за результатами якої, зокрема, експерти не змогли визначити ступінь пошкодження та ринкову вартість даної будівлі. На думку Уряду, кримінальну справу проти Ү. Е. було припинено у зв'язку зі впливом відповідного строку давності.

11 грудня 2009 року заявник подав позов до Лорійського регіонального суду (Lori Regional Court) з вимогою відшкодування шкоди, завданої внаслідок знесення його квартири. Зокрема, він попросив надати йому двокімнатну квартиру в селі Гугарк. Заявник сплатив 4000 вірменських драмів (AMD) судових зборів, що відповідало ставці, що підлягала сплаті за нематеріальними позовами до судів першої інстанції.

17 грудня 2009 року Лорійський регіональний суд вирішив прийняти позов заявника до розгляду по суті, зазначивши, що він відповідає положенням Цивільного процесуального кодексу, що діяв на той час.

16 березня 2012 року обласний суд відхилив позов заявника на тій підставі, що йому не було завдано жодної шкоди. Спираючись на певні експертні висновки за 2000 та 2002 роки, згідно з якими дана будівля була пошкоджена та підлягала знесенню, він дійшов висновку, що, навіть попри те, що Ү. Е. діяв незаконно, заявник не зазнав реальної шкоди внаслідок його дій, оскільки дана квартира не була придатною для проживання на момент реєстрації права власності заявника в 1999 році й не представляла жодної цінності як квартира.

Заявник подав апеляційну скаргу, що супроводжувалася підтвердженням сплати судового збору у розмірі 10 000 драм, що відповідало ставці, яка підлягала сплаті за вимоги нематеріального характеру до апеляційних судів.

7 травня 2012 року апеляційний цивільний суд повернув апеляційну скаргу заявника без розгляду через недоплату судового збору. Він, зокрема, зазначив, що заявник оскаржив судові рішення, яке мало грошовий (матеріальний) характер. Отже, відповідно до національного законодавства, він мав сплатити 3 % ринкової

вартості майна, яка визначається відповідною довідкою або висновком, наданим компетентним органом, який повинен був бути доданий до апеляції, за вирахуванням 10 000 драмів, які вже були сплачені. Апеляційний суд дав заявнику два тижні для усунення недоліків та повторного подання апеляційної скарги. Він також зазначив, що заявник міг подати заяву про звільнення / зменшення судового збору разом з доказами, необхідними для задоволення такої заяви.

Заявник оскаржив це рішення, стверджуючи, зокрема, що Апеляційний суд не вказав, яка, на його думку, правильна сума підлягає сплаті, роблячи висновок, що він недоплатив судовий збір. Він також стверджував, що відповідно до встановленої практики судові збори за майновими вимогами, розмір яких не можна було визначити, сплачувалися за ставками, що застосовуються до немайнових вимог, оскільки щодо таких майнових вимог не існувало чітких регулятивних норм. Він стверджував, що цей підхід був прийнятий регіональним судом, оскільки він прийняв його позов, тоді як апеляційний суд довільно залишив його апеляційну скаргу без розгляду.

4 липня 2012 року Касаційний суд визнав касаційну скаргу заявника неприйнятною через безпідставність.

Оцінка Суду

Пункт 1 статті 6 Конвенції

Заявник скаржився, що йому було відмовлено в доступі до Апеляційного суду в порушення гарантій пункту 1 статті 6 Конвенції.

Своєю чергою, Уряд стверджував, що сутність права заявника на доступ до суду не була порушена, оскільки останній міг повторно подати свою апеляцію після виправлення недоліків, виявлених Апеляційним судом. Крім того, заявник міг подати заяву про звільнення / зменшення судового збору, як було зазначено в рішенні Апеляційного суду. Фактично, враховуючи, що його позов стосувався відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення, заявник був звільнений від сплати судового збору на підставі закону. Отже, якби він подав заяву про звільнення від сплати збору, Апеляційний суд задовольнив би її та розглянув би його апеляційну скаргу по суті.

ЄСПЛ зазначив, що між сторонами немає спору про те, чи стаття 6 Конвенції застосовується до розгляду справи. Оскільки спірне питання стосувалося позову про компенсацію, Суд не мав підстав сумніватися у застосовності пункту 1 статті 6 Конвенції (див., наприклад, рішення у справі *Gogić v. Croatia*, № 1605/14, § 28, від 8 жовтня 2020 року) (п. 14 рішення).

Також ЄСПЛ зазначив, що доводи Уряду були по суті заявою про не вичерпання національних засобів правового захисту, яка тісно пов'язана з суттю скарги заявника про відсутність доступу до суду і, отже, повинні бути приєднані до суті справи. (див. ухвалу у справі *Liebreich v. Germany* (ухв.)) (п. 15 рішення).

ЄСПЛ звернув увагу, що загальні принципи, що стосуються доступу до суду, були узагальнені в справі *Zubac v. Croatia* ([ВП]). Вимога про сплату судових зборів у

цивільних судах у зв'язку з позовами, які належить вирішити, не може розглядатися як обмеження права на доступ до суду, яке є несумісним саме по собі з пунктом 1 статті 6 Конвенції, за умови, що сама сутність права на доступ до суду не порушена, а застосовані заходи є пропорційними цілям, переслідуваним у світлі статті 6 Конвенції (див. рішення у справі *Nalbant and Others v. Turkey*).

Уряд стверджував, що оскаржуване обмеження служило законним інтересам правосуддя, і Суд не вбачив підстав вважати інакше (див. рішення у справі *Laçi v. Albania*).

Суд зазначив, що подаючи позов про відшкодування шкоди, заявник прагнув отримати відшкодування за свою знесену квартиру, і Апеляційний суд, як суд другої інстанції, мав повну юрисдикцію для розгляду обох питань щодо факту і права. У зв'язку з цим ЄСПЛ повторив, що за наявності процедур оскарження Договірні держави повинні забезпечити, щоб фізичні та юридичні особи в межах їх юрисдикції продовжували користуватися тими самими основними гарантіями статті 6 в апеляційних судах, які їм надаються в судах першої інстанції (див., зокрема, рішення у справі *Paykar Yev Haghtanak Ltd v. Armenia*) (п. 19 рішення)

ЄСПЛ відзначив, що не має нічого незвичайного в системі, в якій судові збори за вимоги грошового характеру залежать від суми спору (див. рішення у справі *Urbanek v. Austria*). Він також зазначив, що Апеляційний суд мав право не погодитися з заявником, що його майновий позов не може бути оцінений. Однак, за обставин цієї справи сумнівно, що заявник міг виконати вимогу, висунуту йому Апеляційним судом. Зокрема, Апеляційний суд нечітко посилався на «ринкову вартість майна», яка, крім того, повинна була визначатися на підставі довідки або висновку, наданих компетентним органом, і надав заявнику двотижневий термін для усунення недоліків апеляційної скарги щодо сплати судового збору. Однак стара квартира заявника вже давно була знесена, і навіть судові експерти не змогли визначити вартість його помешкання в ході кримінального провадження. За таких обставин ЄСПЛ не погодився з позицією Уряду, що заявнику не вистачало старанності, оскільки він не виконав нечітку та формалістичну, за даних обставин, вимогу Апеляційного суду, але оскаржив його рішення в Касаційному суді. Що ще більш важливо, Уряд не пояснив, як заявник повинен був провести таку оцінку протягом двох тижнів, щоб він міг визначити та сплатити суму судового збору, що підлягає сплаті, та повторно подати свою апеляційну скаргу. Уряд також не надав жодних прикладів національної практики, де за подібних обставин вимогу, висунуту Апеляційним судом, було можливо виконати. З іншого боку, Уряд не оскаржував аргумент заявника про те, що, згідно з теперішньою практикою, за обставин, коли неможливо було визначити ціну позову, апелянти використовували для сплати суми судового збору, що застосовуються до вимог немайнового характеру, про що свідчив підхід регіонального суду у справі заявника. На думку ЄСПЛ, це не виключає можливості, у відповідних випадках, доплатити такий збір на більш пізній стадії, якщо після розгляду позову по суті національний суд встановить вартість позову заявника. Тому для ЄСПЛ не був переконливим аргумент Уряду про те, що заявника слід звинувачувати в недотриманні норм апеляційного оскарження (п. 20 рішення).

З приводу поступок при сплаті судового збору ЄСПЛ вказав, що, по-перше, не було жодних доказів того, що заявник був потерпілою стороною у кримінальному провадженні, про яке йде мова, і Уряд не пояснив та не надав жодної національної практики на підтвердження того, що на момент подій відповідне звільнення від сплати судового збору за позовами про відшкодування шкоди, заподіяної злочинами, застосовувалося, попри те, що кримінальне провадження проти У. Е. було закрито.

Також, Уряд не вказав жодного національного положення, яке б вимагало від апелянтів подати заяву про звільнення від сплати судового збору за подання апеляційної скарги, коли звільнення від сплати судового збору застосовується на підставі закону. Отже, пропонуючи заявнику подати заяву про поступки щодо судового збору «з доказами, необхідними для її надання», Апеляційний суд, схоже, не вказував, як стверджував Уряд, на звільнення від сплати, що застосовується *ipso jure*, а скоріше на умовне звільнення від сплати збору з огляду на майновий стан особи.

У зв'язку з цим ЄСПЛ взяв до уваги аргумент заявника про те, що він не міг вимагати відстрочення або звільнення від сплати судового збору з урахуванням свого майнового стану, оскільки, по-перше, він не міг обґрунтувати свою фінансову незабезпеченість з огляду на свої передбачувані достатні доходи, і, у будь-якому випадку, він не міг подати таке клопотання, не знаючи фактичної суми судового збору, що підлягає сплаті, а отже, і своєї спроможності сплатити її (п. 21 рішення).

Таким чином, ЄСПЛ зазначив, що заявник виконав вимоги пункту 1 статті 35 Конвенції, оскарживши рішення апеляційного суду в касаційному суді й відповідно відхилив твердження Уряду про не вичерпання національних засобів захисту.

З огляду на вищезазначене, ЄСПЛ виснував, що з урахуванням обставин цієї справи обмеження, накладене на доступ заявника до апеляційного суду, було непропорційним та порушило саму суть його права на доступ до суду.

Відповідно, було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції.

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції

У даній справі заявник також скаржився на те, що його незаконно позбавили майна через відмову в доступі до суду за його позовом про відшкодування шкоди, внаслідок чого його права відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції були порушені.

З цього приводу ЄСПЛ зазначив, що скарга заявника за статтею 1 Першого протоколу тісно пов'язана зі скаргою, розглянутою за пунктом 1 статті 6 Конвенції щодо доступу до суду, і що він не може спекулювати на результатах провадження, якби не виявлене порушення.

Враховуючи те, що Апеляційний суд наклав непропорційний тягар на заявника, позбавивши його можливості отримати розгляд справи по суті, і тим самим порушив його право на доступ до суду, ЄСПЛ виснував, що немає потреби ухвалювати рішення щодо скарги заявника відповідно до статті 1 Першого протоколу

(порівняйте з рішеннями у справах Petko Petkov v. Bulgaria та Adilovska v. North Macedonia) (п. 27 рішення).

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Немає потреби окремо розглядати скаргу на підставі статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 26 вересня 2023 року та є остаточним.